

alakítani a finn ifjúságban azt a szilárd erkölcsiséget és emelkedett emberséget, mely egyedül lehet biztos és rendíthetetlen alapja egy nemzet életének.

Dr. Kispál Magdolna.

Gyermekek népvándorlása.

1939 szeptemberében, a hadüzenetet követő héten Anglia nagyvárosaiból és a veszélyeztetett ipari középpontokból vidékre szállították az ott élő gyermekek jó részét. Az ezt elrendelő intézkedés szűkszavú és hallgat az évekig tartó előkészületekről, a sokoldalú szervezésről, a a legkülönbözőbb társadalmi rétegek fegyelmezett együttműködéséről, az óriási munkáról, amit az 1.317.000 főnyi anya és gyermek tömeg áttelepítése jelentett. Legfőként pedig hallgat azokról a feladatokról, amelyek még megoldatlanul hátra vannak: a gyermekcsereg további foglalkoztatásáról és a nevelés folytatólagosságának megőrzéséről, ami elsőrendű fontosságú, mint a háborús pszichózis egyik ellenszere. Már pedig ez a háborús kínok között született furcsa új világ, amelyben élünk, egyik napról a másikra, eddig még nem látott, soha még nem oldott feladatok elé állíthatja bármelyik nép nemzetgazdászait, politikusait, katonáit és velük egyidőben a nemzet nevelőit is. Azért úgy hisszük, nem lesz érdektelen az angol iskolai légoltalom megszervezésének és a hozzákapcsolódó nevelési feladatoknak ismertetése.

Az nem vitatható, hogy az idegek háborújában elsődleges fontosságú az egész nemzet lelki egyensúlyának megőrzése szempontjából az ifjúságnak mindenféle támadásoktól való megóvása és aránylag zavartalan továbbnevelése. Angliában erre 1937-ben jöttek rá először, amikor az Air Raid Precautions Act, a Légoltalmi Törvény felhatalmazta a kormányt, hogy szükség esetén egyes vidékek iskolásgyermekait más-hová, csendesebb zónákba szállíthassa és ott továbbnevelésükről gondoskodják. Azonban ezt a ráeszmélést még sokáig nem követte a tett. Amikor majd egy év elmúltával, 1938 szeptemberében a müncheni tárgyalások idején válságosra fordult a helyzet és sor került a gyermekek kiürítésének kipróbálására, kiderült, hogy egyedül a London County Council-nak, London város tanácsának, (mely egyúttal a legfőbb iskolai hatóság is az óriási város területén.) volt kezdetleges, alig-alig keresztülvihető terve az iskolások gyors menekítésére, viszont Birmingham, Liverpool, Sheffield és a többi ipari nagyváros százezres gyermekközösségeiről nem gondoskodott senki. A válság akkor elmúlt, de a kijózanító hatás megmaradt és már 1938 novemberében megalakult Sir John Anderson főpecsétőr elnöklete alatt az illetékes bizottság. Ez mint a Közegészségügyi és a Nevelésügyi Minisztériumok közös alosztálya szerepelt, tagjai a nevelőegyesületek és a helyi hatóságok, valamint adminisztratív szakemberekből teltek ki, feladata pedig az egész kérdés megvizsgálása és javaslatlétel volt.

Elsősorban meg kellett állapítani, hogy mely területek alkalmasak a kiürített gyermekek befogadására, mely területek semlegesek és me-

lyeket kell kiüríteni. Ez a Statisztikai Hivatal adatainak felhasználásával történt és a beosztás kritériuma kezdetben csak a lakosság sűrűsége és a beépítettség foka volt. Így megtörtént például az, hogy Birmingham egyes részei, ahol nagy parkok és kevés lakóház között fontos és sebezhető gyártelepek vannak, ennek ellenére is a befogadó területek közé kerültek. Ugyanígy járt néhány tengerparti városka Kent-ben, pedig ezek már a világháborúban is légitámadások célpontját képezték volt. Később az ilyen területek egyéni elbírálásával ezt a hibát is kiküszöbölték és a befogadó területeket az aránylag biztos helyekre korlátozták.

A következő lépés a befogadó területek feldolgozása volt a beosztás szempontjából. A Bizottság felhívására több mint 100,000 önkéntes vállalkozó akadt, akik 16 millió lakást jártak végig a tavasz folyamán és egyrészt tisztázták a lakások befogadóképességét, másrészt felvilágosították a tulajdonosokat a mozgalom jelentőségéről és csatlakozásra szólították fel őket. Az eredmény meglepő és felemelő volt: az egész angol nép megmozdult és a Bizottság már márciusban 1,675.000 ajánlatot tartott számon. Egy-két aggodalmaskodó lakástulajdonost, aki attól félt, hogy bútorait megkarcolhatják, sőt — szörnyűség kimondani is — összetörhetik a vendéggyerekek, maga Sir John Anderson oktatott ki a Parlament nyilvánossága előtt, hogy a mai városi gyermek komolyságához és jólneveltségéhez kétség nem férhet, de az ilyenek erős kisebbségben voltak. A nép átértézte, hogy a legnagyobb nemzeti kincset, Őfelségét, a gyermeket még áldozatok árán is védenie kell.

Természetesen a vendéggyermek ellátásáról való gondoskodás nem terhelhette a nevelőszülőket és így elvben az állami kártalanítás mellett döntöttek. (Ezt később a Parlament oda módosította, hogy a heti 9 shilling ellátási díj kétharmadát a szülőkre hárította, maga pedig egyharmadot volt hajlandó az államkincstárból fedezni. (Times Ed. Suppl. okt. 7.) A Women's Voluntary Service, a nők önkéntes munkaszolgálata, melynek már az előzetes tevékenységekben is nagy szerep jutott, tanfolyamokat tartott, ahol gyermekgondozást tanítottak és gyermekhygiénét, különös tekintettel a ragályos betegségek felismerésére. Ugyanez a szervezet könyvecskét adott ki a gyermektáplálásról és — ami fontosabb — meg is küldötte azt minden családba, ahová esetleg menekült gyermeket vártak. Ebben a könyvben a legfőbb táplálási szabályok mellett még mintaétrendek is voltak, kiváló diététikusok összeállításai, olyan ételekből, amelyek a 9 shillingből kihozhatók, de azért táplálók és ízletesek. Egyszóval igen nagy lelkesedéssel készültek mindenfelé.

Aránylag még a legnagyobb ellenkezésre éppen a szülők körében talált a Bizottság, — legalább is kezdetben. Amikor a befogadóvidékek adatainak birtokában kérdést intézett a szülőkhöz, hogy ki hajlandó gyermekét ily módon vidékre menekíteni, váratlanul sokan voltak azok, akik a városban maradás mellett döntöttek. Így például a middlesex-i Enfielben, amelyet pedig fegyvergyára a legveszélyesebb helyek közé sorol, a szülők 50%-a magánál akarta tartani gyermekét. Sok időbe és türelmes felvilágosító munkába került ennek az indokolatlan, de lélektanilag érthető ellenszenvnek megszüntetése!

Az itt vázolt előkészítő és felvilágosító munka tehát hónapokat vett igénybe és csak ez év májusában ért nagyjából véget. Ekkor foglalta össze körleveleiben a két felelős minisztérium mindazt, amit eddig elértek és amit még ezután tenni szándékoztak. A közvélemény élénk érdeklődéssel fogadta ezeket és a lapok hasábjain állandó rovatot kapott a kiürítés. (Lásd pl. az „Education“-t!) A Parlamentben magában is 12 idevágó interpelláció hangzott el június-július folyamán és mindegyik képviselő a legapróbb részletekig menő felvilágosítást kért és kapott a minisztériumok képviselőitől. A helyi hatóságok több kisebb kiürítési gyakorlatot tartottak és az országgyűlésben komolyan felmerült a gondolat, hogy az ország háborús felkészültségének bizonyítására rendelkezzenek el egy nagyszabású gyakorlatot, az egész országra kiterjedő érvénnyel. Ez több mint három milliós tömeg megmozgatását jelentette volna; iskolásokat, csecsemőket anyjukkal együtt, áldott állapotban lévő nőket és természetesen a vakokat és nyomorékokat is mind el kellett volna távolítani és így érthető, hogy a kormány sokáig vajúdott a tervvel. Közben aztán az élet irama utolérte a készülődést. A kiürítési főpróbára, amikor csak magában Nagy-Londonban több mint egymillió iskolást vontak be a gyakorlatba, csak augusztus 28-án került sor és pár napra rá már végre kellett hajtani a tényleges kiürítést is.

Az angol hivatalos körök és a lapok is mind nagy dicsérettel emlékeznek meg a síma lebonyolításról. A sokszázazres tömeg szép rendben gyülekezett az egyes iskolákban. Mindegyiknél hátizsák vagy oldalzsák volt, ruhaneművel és kétnapos étellemmel. A gázálarcokat már a főpróba alkalmával kiosztották, ezzel most már nem volt semmi zavar. A kis elemisták még kis kartonlapocskákat is kaptak, nevükkel és iskolájuk számával, nehogy elveszsenek. Azután előre megállapított sorrendben iskolánként kivonultak a pályaudvarokra, tanáraik, illetve tanítók és külön erre a célra beszervezett felnőtt kísérők vezetésével. Egy szemtanú írja: (Times Educational Supplement szept. 9.) Az egyik londoni pályaudvarról óránként nyolcezer gyermeket vittek el a vonatok. A földalatti befutott az állomás egyik oldalán, a gyermekek kiszálltak, négyes sorokba gyűltek és már mentek is várakozó vonatjuk felé. A legkisebbek közül egyiket-másikat rendőrök vitték, de a legtöbb gyermek minden nehézség nélkül jutott a helyére és a várótermi segítségosztagnak semmi dolga sem akadt. A vonatok pontosan indultak és még a normális forgalom nagyobb részét is sikerült lebonyolítani.

„A legtöbb társaság nem tudta, hová utazik. Az East End-i gyermekek, (London szegény-negyedéből valók) vidám élményben részesültek: kirándulóhajókon utaztak Londonból a tengerpartra. Lancashire-i gyermekek és anyák nagy örömmel tapasztalták, hogy utazásuk Cumberland és Wales legendás partjain fejeződik be... A nevelők és vezetőik pedig nem késlekedtek a táviratok és levelezőlapok szétküldésével a gyermekek szüleinek és az iskoláknak... A Fleet Street-en nagy fekete tábla állott egy elhagyott iskola előtt, rajta krétával az üzenet, hogy mindenki szépen megérkezett“ — ezekkel a szavakkal számol be magáról az utazásról a „Schoolmaster“. (szept. 7. i szám.)

A befogadó vidékeken kissé nagyobb volt az izgalom, mint a ki-

ürítési helyeken. A vasuti végállomásokon a helyihatóságok fogadó-tisztje várta a gyermekeket és intézkedett a továbbszállításról: mindenütt vártak már a Közlekedési Miniszterium által kirendelt autóbuszok vagy teherautók és a gyermekek hamar eljutottak az egyes falvakba vagy városokba. Azonban a beszállásolás nem ment simán: egyes helyekre kevesebb jutott az előirányzatnál, máshová meg több és így nem volt hely. A „Schoolmaster“ tudósítója írja, hogy a northampton-i úton minden faluban látott kiürített gyermekeket, akik az útszélen ültek, tíz-órájukat majszolták és várták a fejleményeket. (szept. 14.) Végül is előfordult, hogy egy-egy csoport csak a falusi kultúrház padlóján kapott helyet. A beszállásolt gyermekek is okoztak kellemetlen meglepetéseket: volt olyan, aki nem volt hajlandó, csak konzervet enni, akadt, aki nem szokta meg otthon a fogmosást, stb. és a nevelőszülők természetesen nem nagyon örültek. Akik igazán élvezték a dolgot, azok maguk a gyermekek voltak, Voltak közöttük olyanok is, akik még életükben nem voltak sosem vidéken és ezek kitérő örömmel üdvözölték a szilvát a fán, vidám lármával hemperegtek a fűben és áhítatos érdeklődéssel szemlélik az első birkanyáját. Az első pár napban — ami szerencsére szép meleg és napos volt — nem is igen akadt egyéb dolguk, mert amíg minden gyermek ideiglenes révbé nem jutott, addig az iskolák megnyitása is csak fokozatosan haladhatott előre. Közben persze a programmtalan gyermekek fölötti felügyelet súlyos terhet rótt a jószándékú házigazdák vállára. Earl de la Warr, a közoktatásügyi miniszter csak szeptember 14-én jelentette be hivatalosan, hogy a kiürítés befejeződött, köszönetet mondott a nevelők munkájáért, valamint a szülők bizalmáért, mellyel gyermekeiket a nevelőkre bízta. Felhívta a tanítótságot, hogy könnyítse meg a házigazdák helyzetét és közölte, hogy a lehető leggyorsabban megnyitja a még eddig zárva maradt iskolákat is.

Szeptember 18-án, nem egészen két héttel a kiürítés befejezése után már a befogadóterületek iskoláinak kb. 90% a üzemben volt. (Times Educational Supplement, szept. 23.) és több-kevesebb rendszerességgel folyt bennük a munka, ami azóta is folytatódott. Természetesen ez a munka meglehetősen különbözik a megszokott iskolai tevékenységtől; a kevesebb iskolahelyiség, a tanerők számának lényeges csökkenése és így a nagyobb osztálylétszám, valamint a szemléltető és egyéb taneszközök sokszor teljes hiánya teljesen kitérítette az angol nevelést a megszokott ösvényről. Majdnem nincsen nap új feladatok felvetődése nélkül, és ezeknek a feladatoknak a megoldásában az egyes nevelők meglehetősen magukra vannak hagyva, mert az iskolák igazgatását majdnem megbénította a háborús benzintilalom: az iskolafelügyelők még csak kapnak valami benzint, de az igazgatók nem és így az 5-6 faluba szétszórt városi iskoláknak minden tancsoportja önálló intézkedésekre kényszerül.

A jelenlegi helyzet az, hogy az iskolákban turnusosan folyik a tanítás: az egyik csoport délelőtt tanul $\frac{3}{4}$ 9-től $\frac{3}{4}$ 1-ig, a másik $\frac{1}{4}$ 2-től $\frac{1}{4}$ 6-ig. Azok a nevelőszülők, akiknek a saját gyermekeik is iskolások, erősen meg vannak terhelve a kétszeri ebédeltetés által, mert

hiszen a vendéggyermeknek már 12 után ebédelni kell, hogy iskolába érhesen, pedig az otthoni gyermek addigra még nem szabadul. De viszont más megoldás nincs. A tanítás anyagában is némi eltolódás állott be: az elemi iskolák főleg a három R-re vetik a fősúlyt, (írás, olvasás és számolás) a középiskolák pedig angol-, földrajz-, történelemmel, valamint nyelvekkel és matematikával foglalkoznak: a kézügyességi tárgyak, a műhelygyakorlatok, a laboratóriumi munka, amik egyébként rendkívül fontos oldalai az angol középiskola munkájának, most kénytelenségből háttérbe szorultak. Nagyon megnövekedett a rádió-, film és grammfonoktatás jelentősége! Az angol rádiótársaság, a B. B. C. már hosszú idő óta nemcsak délután adott „diákféléórákat,” hanem hetenként többször bekapcsolódott a délelőtti programjába is, előadások és kisebb jelenetek formájában. Ezeket kis szövegkiadványok tették érthetővé, melyek minden iskolához eljutottak. Most azonban délelőtti és délután is működik az iskolarádió: szeptember utolsó hetében pl. zenés tornagyakorlatokat adott, hangjátékot a börtönreformról (a XIX. század angol történelméhez), előadást „Macchiavelli mai szemmel” címen (a VIII. osztály számára), uti elbeszélést a kínai árvizekről és Shaw „Szent Johannának” első két felvonását. (Times Educational Supplement szept. 30.) A nevelési szakember, aki a rádióprogramokat ismerteti, nagy előnyül tudja be, hogy „a programok tervezésénél, elkészítésénél és előadásánál összejönnek mindazok az elemek, amelyek együttesen csak a legnagyobb nevelőknél találhatók meg: . . . megvan a gyakorlati nevelők józansága, a szakember széleskörű tudása és szellemi érintetlensége, az utazónak és a bölcsnek különleges élettapasztalata, az írónak és a művésznek hatalmas érzelmei és kifejező ereje.” (U. o.) . . . Egyszóval a rádióoktatás beválik. A filmmel ugyanez a helyzet. A vetítőgépek részben követték a városi iskolákat a vidékre is, és már sok iskolában állandósult a filmek újabb, intenzív használata. Földrajzi, történelmi, élettani, fizikai, kézügyességi, zenei, idegennyelvi és testnevelési filmek egyaránt beszerezhetők (a British Film Institute útján) és mindezekből nagy programokat lehet összeállítani, amik összekötik a szórakozást a neveléssel. Például Bryanston School (talán a legmodernebb public school, amelyik már alapítása — 1928 — óta a Dalton-terv alapján dolgozik és egyre több időt ad tanulóinak a szabad, önálló kutatásra) két tucatszámú filmet vetít októbertől karácsonyig, a témák (egyebek között) Lengyelország; a méhészetről; a jégkunyhó; ember a repülő trapézen; az ipari Anglia; hogy működik a telefon; Németországban 1938-ban; közvetítés a majorsági udvarból és ehhez hasonlóknak. A hanglemezek elsősorban a nyelvtanításban és éneklésnél jutnak nagy szerephez.

Nagyon érdekes az a gondolat, amit a Board of Education utolsó körlevele vetett fel. Lényege az, hogy ki kell használni a kényszerű vidéki tartózkodást a vidék életének megismerésére. „Természettanulmány és séták kibővíthetik sok-sok gyermek látkörét, akinek eddig semmi kapcsolata nem volt sem a természettel, sem a vidéki élettel. Erről az oldalról kell megközelíteni a természettudományi tantárgyakat és itt kell új anyagot találni a történelem és a földrajz tanításának alapjául. Újab-

ban sokszor halljuk a szót: „szociális tanulmányok“. Ezt is gyakorlativá lehet tenni az új környezetben és hozzá még azok, akik őstermelő vidékeket látogatnak meg, megismerkedhetnek a gazdálkodással és saját tapasztalataik alapján jobban fogják tudni értékelni a mezőgazdaság szerepét a nemzet életében“. Így a körlevél idézett része. (Schoolmaster, szept. 1.) Hogy a gondolat mily mértékben valósult meg, arra vonatkozólag nincsenek adataink.

Az iskolai munka nagyon fontos, de talán még fontosabb annak az időnek kitöltése, amit a gyermek nem tölt az iskolában: már csak a gyermekek hangulata szempontjából is! Az unatkozó gyermek hazavágyódik, az elfoglalt még a heti egyszeri hazairást is tehernek érzi. Ezért most nagy a hajsza kultúrházak, egyesületi helyiségek, cserkészotthonok után, ahol a gyermekek szabad idejüket eltölthetik. Ott, ahol már megvan a helyiség, könnyű egy kis énekkart, drámai társulatot megszervezni, vetítettképes vagy keskenyfilmes előadásokat tartani, leányoknak varrást és kézimunkát, fiúknak szerszámot a kezükbe adni. Ugyanezért nagy a kereslet a tornatermekben is: a gyermekcsereg főlegesen energiája legjobban a különböző testgyakorlatokban és sportokban, jól megszervezett és jól levezetett játékokban tombolhatja ki magát, de ehhez az angliai téiben feltétlenül fedett helyiségre van szükség. Az intellektuális tevékenységeket persze mindemellett nem akarják elhanyagolni és például a kiürített területek kölcsönkönyvtárai már útban vannak a befogadó területek könyvtárhelyiségei felé.

Nem szeretném az olvasót a nem egészen pedagógiai irányú, az élelmezés-, az egészségügy-, a szegény gyermekek ruhával és cipővel való ellátására irányuló különböző intézkedésekkel untatni, sem statisztikai adatokkal megterhelni. (Ezek részben megtalálhatók a Légoltalmi Közlemények 1939 augusztus havi számában megjelent cikkemben.) Így is nyilvánvaló már a nagy igyekezet és az erős adminisztratív érzék, amellyel Anglia a nemzet jövőjét jelentő ifjúság biztosítását intézi. De érdemes megjegyezni, hogy október elején a Nevelési Minisztériumnak mégis körlevelet kellett kiadnia, hogy komoly szavakkal figyelmeztesse az érdekelteket a már egyszer kiürített területekre való visszatérésben rejlő veszedelemre. „Nem lehet feltételezni, hogy a kiürített területeken jelenleg uralkodó biztonságos állapotok állandósulnak és ezért a Nevelésügyi Minisztérium reméli, hogy a helyi hatóságok a tanítók útján, de egyébként is megtesznek majd mindent, ami tőlük telik, hogy lebeszéljék a gyermekeket a hazatérésről“. (Times Educational Supplement, okt. 7.) Hivatalosan azonban semmi akadálya nincsen annak, hogy bárki bárhová visszatérjen, mert hiszen maga a kiürítés is teljesen önkéntes volt és így a szülők egyrésze már eleve visszatartotta gyermekeit, más része pedig — úgy látszik — most vissza szeretné hozatni őket. Ennek az okát a szervezet tökéletlen működésben, vagy egyszerűen a szülők lelkiiségében lehetne talán megtalálni. Az bizonyos, hogy az elszállásolás és főleg a továbbnevelés körül voltak és vannak zökkenők, ezt a szülők tudják és némi joggal féltik gyermekeiket az ismeretlen környezetben. Viszont az ipari és egyéb centrumokba való visszatérés azért nem kívánatos, mert ott nem nyílnak meg az iskolák és így a gyer-

Az eltorzult szépérzék s az esztétikai közömbösség szegényfára került. Ott volt a hegyivirágokkal megtömött hátizsák; a hulladékokkal elcsúfított kirándulóhely; a fába, padra karcolt nevek; a népművészetnek állított torzfigurák; az izléstelen naptárak, párnák, művirágok. Másutt az izléses és rosszízű házfestés volt szembeállítva. Egy képen dirndli ruhás lányok vonulnak fel kerékpáros ünnepen: alatta felírás: „A hazai föld védelme tiltakozik ellene!” Rovásra kerültek a hideg pompával épített, valójában nem keresztényien elgondolt templomok, továbbá a sírfeliratok dagályosságai és hazugságai is.

A kiállítás nevelő szándéka nem maradt hatás nélkül. Számosan feljegyezték maguknak a feliratokat, különösen ezt: „Az igazi emberiesség értékesebb a Föld minden szépségénél.” Oka van ennek az érdeklődésnek. Egyik felirat figyelmezteti a látogatót, hogy minden negyedik svájci: paraszt. De felvetődik a kérdés: „Egyszerűen csak pásztor-nép vagyunk-e?” A felelet: Svájc alkotásai, életszínvonala, civilizációja, kultúrája, iskolái. Mindezt becsületes emberiességgel és páratlan munka készségével teremtette meg.

2.

E kicsi, de szellemileg hatalmas országnak éppen abban rejlik a titka, hogy meglepően *sok alkotó embere volt* s őket pedig megbecsülte. A „Gelöbnis Pavillon” az ország nagyjainak hódolt. A lelkiismereti-szabadság védője, a nemzetközi jog és nemzetközi intézmények munkásai, a munkásmozgalmak megindítója, mérnökök, iparosok, művészek, tudósok tiszteletet keltő sorában megtisztelte a nevelőket is. Egy hatalmas faliképen állt, az ország sorsát alakító négyek közt, *Pestalozzi*, elhagyott gyermekeivel együtt és *Rousseau*. De itt voltak azok is, akik nem jutottak világhírre. Így *Ignaz P. Vital Troxler*, „eredeti filozófus és pedagógus”, *Emma Pieczinska*, „a nők erkölcsi nevelésének úttörője”, *Soror Maria Salesia Stikler*, „aki iskolákat alapított”, *Stefano Francini*, mert „modern iskolát állított.” (Vajon mikor fogjuk így megtisztelni *Apácait*, *Brunswick Terézt*, *Nagy Lászlót*, *Schneller Istvánt*? Nem említve a ma élőket.) „Svájci nevek állnak a modern nevelés élén... Svájc a nevelők népe” — hirdette büszkén a kiállítás. És Zürich „Pestalozzi városa” jelzővel tüntette ki magát.

De talán mindennél megkapóbban hatott ez a felirat: „Minden egyes svájci lehet nevelő. A mindennapi élet csöndes óráiban, a családi körben, műhelyben, baráti társaságban mélyen bevésődnek a jó szavak és megfontolt cselekvések példái”.*

Itt már önként következik, hogy *Svájc a maga nemzetközi jelentőségét az iskoláiban érzi*. Ezek „ápolják az európai szellem tüzeit, mint vigyáztak hajdan a vesztaszüzek, hogy az éltető tűz ki ne aludjék.” A külföldre került svájciak is, elsősorban a nevelők, az európai szellem misszionáriusai. (Egyik térkép szerint Magyarországon 670 svájci nevelő működik.)

* Lehetetlen nem gondolni Hermynia zur Mühlen novella-hőisére, Fritze, a hotelportásra. Olyan, mint a Thuni-tó derültkék, jóságos és komoly esti hangulata. A szálló minden vendégét segíti tanáccsal, legkényesebb ügyeiket is rendbehozza. Fritz a teremtés csodája volt, felülmúlta a tó és a hegyek szépségét, mert jó ember volt. (Fahrt ins Licht.)

mekek egésznapos tétlenségre, vagy esetleg felügyelet nélküli csavargásra volnának kárhozthatva. Súlyos dilemma ez, melyből egyelőre kivezető út nincs. Mindenesetre az egész kiürítési rendszer még olyan fiatal, hogy érdemleges kritikát nem lehet gyakorolni fölötte; hogy valóban még fog-e felelni céljának, azt az elkövetkező idő fogja eldönteni,

Dr. Berg Pál.

A Svájci Országos Kiállítás.

1.

A kiállítás, mint egy mesterien elgondolt és kidolgozott *földrajzóra*, az idő mozgásán át vetítette a látogatók elé Svájc földjének és mindenfajta élőlényének fejlődését, a geológiai korszaktól máig. Mintha egy cselekvőiskola dolgozta volna fel a vidékek életét, a fűszáltól a szellemi alkotásokig, egy-egy érdeklődési központ körül. Mintaszerű dolgok közt választani nehéz, de ha kell, azt az összeállítást lehet kiemelni, amely a város életét ábrázolja. Képekben mutatja ennek gazdag lüktetését és összetett rétegződését. (Házak, lakások, utcák, közlekedés, villamosok, autóbuszok belseje, foglalkozások, műhelyek, irodák, üzletek, bankok, iskolák, cégtáblák, hirdetések, posta, mulatóhelyek, ének és zenekarok, egészségügy, sétahelyek, kirándulások, fürdők, sportok, tömegmegmozdulások, népgyűlések, felvonulások, kivilágítás, stb.) Ez a munka díszére válnék bármely mintaiskolának.

A kiállítás felhasználta a szemléltetés minden eszközét: a szót (vezetők, előadások, hangszórós bemondások, itt-ott ének), a tárgyszemléltetést (pl. pékműhely, papirosgyár, könyvnyomda, újságszerkesztés stb. működésben), ábrázolást (kép, grafikon, film, térkép, dombormű), feliratokat. A technikai eszközökkel, mint a müncheni Deutsches Museum-ban, kísérletezhetek még a gyermekek is. Rendelkezésükre pedig magyarázók állottak.

A feliratok nemcsak tényeket közöltek, hanem egész *tanítást végeztek*. Pl. a kenyérről közölték, hogy „életünk minden pillanatában energiát eszünk. . . A napfény halmozza fel az energiát a növényekben. . . A búzában, lisztben van a legtöbb energia.“ — A táplálkozás feliratai hangsúlyozták, hogy mennyivel több szükségletünk van, mint volt Tell Vilmosnak, mert a szükségletek növekedése együtt jár a civilizációval. Állítsunk mellé egy másikat, amelyen ez olvasható: „Ha hazánk kevés nyersanyagára volnánk utalva, sok dologban régesrég idők színvonalán élnénk. „S ime itt van előttünk Svájc életkedve: nem panaszbba fordul, nem hirdet lemondást és szűkölködést a bőség világában, hanem alkalmat lát a nyersanyaghiányban a munkára, vállalkozásra.

Tanított, de *nevelt* is a kiállítás. Minden felirat a bennünk rejtett emberhez is szólt, nemcsak az intellektushoz. Svájc állatait ezzel mutatta be: „Minden élőlény védelemre szorul. . . A kis lényeknek is joguk van élni.“ A természetrajzi rész egy felhívásban csúcsosodott ki: „A természetvédelem fogja megtartani földünk élő szépségét. Segíts ebben!“